

Interpreting the Existence of God Using Artificial Intelligence Responses (Study subject: ChatGPT)

MohammadAmin Torabi*

Masoumeh Sahraei**

Abstract

Throughout history, one of the greatest intellectual and philosophical challenges humanities has faced is the question of the existence of God. With technological advancements and the emergence of artificial intelligence, an opportunity has now arisen to approach this question from a new angle, utilizing the advanced capabilities of artificial intelligence. The research methodology of this study is applied in terms of its purpose and exploratory (simulation) in nature. In the first phase, it continued with responses from the intelligent system ChatGPT until reaching the saturation point of answers. In the second phase, using thematic analysis, each of the responses was semantically coded and placed in common themes. The findings were categorized and interpreted in four sections: philosophical, religious, perceptual, and scientific. The results indicate that, from a philosophical perspective, artificial intelligence has the capability to contemplate the concept of the existence of God. Religiously, it analyzes and interprets religious texts and concepts with precision. Perceptually, it has the ability to understand and recognize various types of experiences, feelings, and thoughtful reflections on God, analyzing and reconstructing these perceptions based on existing patterns in the data. Scientifically, it precisely presents the intersections and scientific relationships regarding existence and creation, exploration, and ultimate results.

* PhD in Business Administration, University of Tehran, Tehran, Iran (Corresponding Author), matorabi@ut.ac.ir

** Level 4 (PhD equivalent), field of comparative interpretation, Zainbiye (S) Specialized Center, Khorram Abad, Lorestan, Iran, Mohsenjam07@gmail.com

Date received: 15/09/2024, Date of acceptance: 27/01/2025

Keywords: Philosophy of God's Existence, Proof of God's Existence, Artificial Intelligence and God, ChatGPT.

Introduction

The concept of God has played a central role in shaping human civilization, whether through religious practice, ethical frameworks, or existential contemplation. Believers often argue that acknowledging a higher power confers meaning and moral direction, while skeptics challenge the coherence or necessity of such a being. Technological breakthroughs in AI now present an unprecedented opportunity to re-examine and synthesize the vast corpus of human thought around God's existence. Specifically, ChatGPT draws upon extensive datasets encompassing philosophy, theology, history, and science, enabling the creation of structured, comprehensive answers to questions that have occupied thinkers for centuries. Yet the question remains: Does AI shed new light on the debate, or merely reorganize existing ideas? This research addresses that query by documenting ChatGPT's responses to systematically designed prompts about God's existence, scrutinizing the arguments produced, and evaluating how these align with or differ from traditional scholarly discourse.

Materials & Methods

We adopted an exploratory, simulation-based methodology, divided into two phases. In the first phase, a series of questions—probing both the affirmative and negative positions on God's existence—were posed to ChatGPT in iterative rounds. The process continued until thematic saturation was verified by a panel of ten experts in philosophy, theology, and cognitive science who reviewed each AI-generated response for novelty and consistency. Once the experts deemed that no substantially new themes emerged, the data was consolidated for analysis. In the second phase, we conducted a thematic coding of the AI's answers, labeling distinct arguments, examples, and references to philosophical and religious traditions. This coding was subjected to peer validation, ensuring that at least 70% of the experts agreed on the classification of each theme. The final dataset was then arranged into four major categories—philosophical, religious, perceptual, and scientific—and subsequently evaluated to illustrate the depth and range of AI-generated content on God's existence.

3 Abstract

Discussion & Result

The analysis demonstrates that ChatGPT consistently reproduces a broad array of arguments commonly found in classical philosophy, including cosmological reasoning positing a first cause, teleological claims highlighting design in nature, and moral arguments linking ethical absolutes to a divine lawgiver. Additionally, the AI presents counterpoints such as the problem of evil, the apparent redundancy of God in scientific explanations, and the diversity of religious traditions as challenges to the notion of a singular, all-powerful deity. On religious themes, the data indicates that ChatGPT can summarize doctrinal perspectives from multiple faiths, addressing concepts of God as Creator, the role of prophets, and scriptural evidence for and against the existence of a supreme being. In the perceptual domain, ChatGPT highlights personal experiences, crisis moments, and a search for spiritual fulfillment as important influences on belief in God. This includes references to cultural and social cohesion, as well as the psychological comfort that believers often derive from trusting a higher power. From a scientific standpoint, ChatGPT integrates ideas from physics, cosmology, and evolutionary biology, noting that while empirical methods can describe how reality operates, they often remain silent on why reality exists in the first place. Significantly, the AI model remains neutral, clarifying that its responses are drawn from comprehensive but ultimately human-authored sources. This neutrality underscores that any final judgment on God's existence transcends purely algorithmic logic or data-driven aggregation of viewpoints. The result is an instructive illustration of AI's ability to amalgamate disparate strands of intellectual tradition while reminding us that existential and spiritual truths may extend beyond the realm of computational discovery.

Conclusion

In summary, this research reveals that AI, particularly ChatGPT, provides valuable insights into the longstanding debate on God's existence by assembling and articulating a wide range of arguments gleaned from philosophical texts, religious doctrines, and scientific hypotheses. The thematic diversity detected in the AI's output illustrates both the richness of human reflection on God and the limitations of seeking absolute certainty through computational means. While ChatGPT can serve as a powerful tool for scholars and students to explore the landscape of arguments around divinity, it does not claim to resolve ultimate metaphysical queries. The study underscores the reality that questions of faith, transcendence, and meaning remain intimately personal and may resist definitive resolution by purely data-driven, logical processes. Rather, AI's role

may best be viewed as a catalyst for deeper inquiry, prompting renewed reflection and dialogue. Future research could refine AI's capacity to contextualize theological arguments and incorporate more nuanced cultural or linguistic subtleties, yet the core insight stands: the final answer on God's existence likely resides within the lived experience, contemplative reasoning, and open-hearted seeking of each individual.

Bibliography

- Ambrozy, M., Králik, R., Tavilla, I., & Roubalová, M. (2019). Sustainable life conditions from the view of logic, physics and astronomy. *European Journal of science and Theology*, 15(3), 145-155.
- Andideh, A., & Rad, A. (2021). The Concept of God as Light according to Imami Exegetes. *Religious Inquiries*, 10(20), 7-19.
- ASGHARI, M., & Faqih, F. S. (2023). An Analytical Study of the Proof of Awareness of Knowledge of God's Existence with an Emphasis on the Views of Three Contemporary Philosophers.
- Badillo, S., Banfai, B., Birzele, F., Davydov, I. I., Hutchinson, L., Kam-Thong, T., Siebourg-Polster, J., Steiert, B., & Zhang, J. D. (2020). An introduction to machine learning. *Clinical pharmacology & therapeutics*, 107(4), 871-885.
- Bordegoni, M., & Ferrise, F. (2023). Exploring the intersection of metaverse, digital twins, and artificial intelligence in training and maintenance. *Journal of Computing and Information Science in Engineering*, 23(6), 060806.
- Boyles, C. A. (2021). *God and Quantum Physics*. Wheatmark, Inc.
- Broad, C. D. (1939). Arguments for the Existence of God. II. *The journal of theological Studies*, 40(158), 156-167.
- Chenari, Y. H. (2023). Ontological Analysis of the Relationship between God and the World from the Perspective of Mulla Sadra and Plato.
- Collins-Taylor, F. (2020). Can God Only Exist in the Present Moment? *Aporia*, 20.
- Cooper, G. (2023). Examining science education in chatgpt: An exploratory study of generative artificial intelligence. *Journal of Science Education and Technology*, 32(3), 444-452.
- Craig, W. L. (2011). Five Arguments for God. In.
- Demiri, L. (2022). God and Creation. *Sapientia Islamica*, 89.
- Descartes, R. (2023). *Six Metaphysical Meditations: Wherein it is proved that there is a God and that mans mind is really distinct from his body*. Good Press.
- Di Ceglie, R. (2022). *God, the Good, and the Spiritual Turn in Epistemology*. Cambridge University Press.
- Dover, M. (2023). *The Multiverse Argument for the Existence of God* University of Arkansas].
- Entezari, A., Aslani, A., Zahedi, R., & Noorollahi, Y. (2023). Artificial intelligence and machine learning in energy systems: A bibliographic perspective. *Energy Strategy Reviews*, 45, 101017.
- Evans, C. S., & Baggett, D. (2014). Moral arguments for the existence of God.

5 Abstract

- Eysenbach, G. (2023). The role of ChatGPT, generative language models, and artificial intelligence in medical education: a conversation with ChatGPT and a call for papers. *JMIR Medical Education*, 9(1), e46885.
- Fanni, S. C., Febi, M., Aghakhanyan, G., & Neri, E. (2023). Natural language processing. In *Introduction to Artificial Intelligence* (pp. 87-99). Springer.
- Firat, M. (2023). How chat GPT can transform autodidactic experiences and open education. *Department of Distance Education, Open Education Faculty, Anadolu Unive.*
- Folkert, V. (2022). *God through Cosmic Lenses: Quantum Mystery and Infinite Personality*. Wipf and Stock Publishers.
- Fuchs, K. (2023). Exploring the opportunities and challenges of NLP models in higher education: is Chat GPT a blessing or a curse? *Frontiers in Education*,
- Furtak, R. A. (2021). Why Love Entails Suffering: Kierkegaard on the Logical Consequences of Needing God. *International Journal on Humanistic Ideology*, 11(2), 109-132.
- Goyal, S., Doddapaneni, S., Khapra, M. M., & Ravindran, B. (2023). A survey of adversarial defenses and robustness in nlp. *ACM Computing Surveys*, 55(14s), 1-39.
- Gutowski, P. (2023). Creative Thinking about God and Respect for Christian Identity. *Roczniki Filozoficzne/Annales de Philosophie/Annals of Philosophy*, 71(2), 7-24.
- Hildebrand, T., & Metcalf, T. (2022). The nomological argument for the existence of God. *Noûs*, 56(2), 443-472.
- Huallpa, J. J. (2023). Exploring the ethical considerations of using Chat GPT in university education. *Periodicals of Engineering and Natural Sciences*, 11(4), 105-115.
- Huffling, J. B. (2021). Is God Morally Obligated to Prevent Evil? A Response to James Sterba. *Religions*, 12(5), 312.
- Janiesch, C., Zschech, P., & Heinrich, K. (2021). Machine learning and deep learning. *Electronic Markets*, 31(3), 685-695.
- Jessii, P. (2021). The God Equation: Theory of Everything. *International Journal of Theoretical and Mathematical Physics*, 11(3), 77-98.
- Kalla, D., & Smith, N. (2023). Study and Analysis of Chat GPT and its Impact on Different Fields of Study. *International Journal of Innovative Science and Research Technology*, 8(3).
- King, M. R., & ChatGPT. (2023). A conversation on artificial intelligence, chatbots, and plagiarism in higher education. *Cellular and Molecular Bioengineering*, 16(1), 1-2.
- Kirk, K. E. (2023). *The vision of God*. BoD—Books on Demand.
- Lascano, M. P. (2017). Arguments for the Existence of God. *The Routledge companion to seventeenth century philosophy*. New York: Routledge, 505-535.
- Lennox, J. C. (2021). *God and Stephen Hawking 2ND EDITION: Whose Design is it Anyway?* Lion Books.
- Lewis, H. D. (2021). *Our experience of God*. Routledge.

- Li, D., & Du, L. (2022). Recent advances of deep learning algorithms for aquacultural machine vision systems with emphasis on fish. *Artificial Intelligence Review*, 1-40.
- Lund, B. D., & Wang, T. (2023). Chatting about ChatGPT: how may AI and GPT impact academia and libraries? *Library Hi Tech News*, 40(3), 26-29.
- Malik, S. A., Karamali, H., & Khalayleh, M. Y. A. (2022). DOES CRITICIZING INTELLIGENT DESIGN (ID) UNDERMINE DESIGN DISCOURSE IN THE QUR'ĀN? A KALĀMIC RESPONSE: with Shoaib Ahmed Malik, "Introduction to the Symposium on Islam and Evolution"; Safaruk Zaman Chowdhury, "Explaining Evil in the Bio-Sphere: Assessing Some Evolutionary Theodicies for Muslim Theists"; Karim Gabor Kocsenda, "Shīrī Readings of Human Evolution: Ṭabāṭabā'ī to Ḥaydarī"; Khalil Andani, "Evolving Creation: An Ismaili Muslim Interpretation of Evolution"; David Solomon Jalajel, "Presumptions about God's Wisdom in Muslim Arguments for and against Evolution"; and Shoaib Ahmed Malik, Hamza Karamali, and Moamer Yahia Ali Khalayleh, "Does Criticizing Intelligent Design (ID) Undermine Design Discourse in the Qur'an?". *Zygon*, 57(2), 490-513.
- Malinka, K., Peresini, M., Firc, A., Hujnak, O., & Janus, F. (2023). On the educational impact of ChatGPT: Is Artificial Intelligence ready to obtain a university degree? Proceedings of the 2023 Conference on Innovation and Technology in Computer Science Education V. 1,
- McGee, R. W. (2023). Does God Exist? *The ChatGPT Response. The ChatGPT Response (March 24, 2023)*.
- McKenzie, M. D. (2022). The Image of God: A Reflection of Order and Suitability in Design.
- Meister, C. (2014). Arguments about the Existence of God. In *Philosophy of Religion* (pp. 38-59). Springer.
- Novaković, A. (2023). Why we do not need demonstrative proof for God's existence to know that God exists: Robert Nozick's case for the existence of God. *Neue Zeitschrift für Systematische Theologie und Religionsphilosophie*(0).
- Oppy, G. (2019). Ontological arguments. *The Philosophers' Magazine*(86), 66-73.
- Packer, J. I. (2023). Knowing god. InterVarsity Press.
- Pandit, B. V. (2021). Concept Of God In Samkhya Philosophy. *Ilkogretim Online*, 20(2), 3623-3625.
- Panjaitan, F. (2022). Effort to Understanding God: Learn from Stanley J. Samartha. *Mahabbah: Journal of Religion & Education*, 3(1).
- Penchev, V. (2020). God, Logic, and Quantum Information. *Available at SSRN 3642471*.
- Popescu, G. H., Valaskova, K., & Horak, J. (2022). Augmented reality shopping experiences, retail business analytics, and machine vision algorithms in the virtual economy of the metaverse. *Journal of Self-Governance and Management Economics*, 10(2), 67-81.
- Qureshi, J. A. (2023). Transcendent God, Rational World: A Māturīdī Theology By Ramon Harvey. In: Oxford University Press.
- Sarker, I. H., Kayes, A., Badsha, S., Alqahtani, H., Watters, P., & Ng, A. (2020). Cybersecurity data science: an overview from machine learning perspective. *Journal of Big data*, 7.29-1.

7 Abstract

- Schoub, B. D. (2019). *Seeing God Through Science: Exploring the Science Narrative to Strengthen and Deepen Faith in the Creator*. Wipf and Stock Publishers.
- Schumacher, L. (2011). The Lost Legacy of Anselm's Argument: Re-Thinking the Purpose of Proofs for the Existence of God. *Modern Theology*, 27(1), 87-101.
- Shankar, V., & Parsana, S. (2022). An overview and empirical comparison of natural language processing (NLP) models and an introduction to and empirical application of autoencoder models in marketing. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 50(6), 1324-1350.
- Sharma, S., & Yadav, R. (2022). Chat GPT–A Technological Remedy or Challenge for Education System. *Global Journal of Enterprise Information System*, 14(4), 46-51.
- Spitzer, R. J. (2019). A Contemporary Metaphysical Proof for the Existence of God. *International Philosophical Quarterly*, 59(4), 427-466.
- Tadesse, H. (2022). Scientific Proof of God Based on Quantum Phenomena-Wave Particle Duality as an Overwhelming Evidence of Direct Divine Intervention!
- Taghavinassab, S. (2023). God, Existence and Privation: Fārābī and the Logic of Theological Propositions. WoCoLoR 4 THE FOURTH WORLD CONGRESS ON,
- Taslaman, C. (2020). *The Quantum Theory, Philosophy and God*. Cosmo Publishing.
- Thalib, P., Kurniawan, F., & Kholiq, M. N. (2020). The application of quranic interpretation, of sunnah and ijihad as the source of islamic law. *Rechtidee Jurnal Hukum*, 15(2), 193-206.
- Thune, M. (2019). God, Science, and Religious Diversity: A Defense of Theism, by Robert T. Lehe. *Faith and Philosophy*, 36(3), 407-413.
- Turner, D. (2019). *God, Mystery, and Mystification*. University of Notre Dame Press.
- Ullah, Z., Al-Turjman, F., Mostarda, L., & Gagliardi, R. (2020). Applications of artificial intelligence and machine learning in smart cities. *Computer Communications*, 154, 313-323.
- Vecera, D. L. (2009). *Arguments for and against the existence of God*. California State University, Dominguez Hills.
- Vydrová, J. (2023). The (Non) place of Human Challenges Concerning the Question of God in Helmuth Plessner's Philosophical Anthropology. In *The Modern Experience of the Religious* (pp. 235-249). Brill.
- Walker, P. E. (2023). An Ismaili Answer to the Problem of Worshiping the Unknowable, Neoplatonic God. In *The Fatimids* (pp. Brill).
- Willis, W. (2020). *Kingdom of God in 20th-Century Interpretation*. Wipf and Stock Publishers.
- Wu, P., He, T., Zhu, H., Wang, Y., Li, Q., Wang, Z., Fu, X., Wang, F., Wang, P., & Shan, C. (2022). Next-generation machine vision systems incorporating two-dimensional materials: progress and perspectives. *InfoMat*, 4(1), e12275.
- Zadyousefi, A. (2022). A neglected interpretation of Avicenna's theory of God's knowledge of particulars. *Asian Philosophy*, 32(2), 201-214.
- Zaremba, A., & Demir, E. (2023). ChatGPT: Unlocking the future of NLP in finance. *Available at SSRN 4323643*.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

تفسیر وجود خدا با استفاده از پاسخ‌های هوش مصنوعی (مطالعه موردی: چت جی‌پی‌تی)

محمدامین ترابی*

معصومه صحرایی**

چکیده

در طول تاریخ، یکی از بزرگترین چالش‌های فکری و فلسفی انسان، سوال در مورد وجود خدا بوده است. با پیشرفت‌های تکنولوژیک و ظهور هوش مصنوعی، اکنون فرصتی برای مطرح کردن این سوال از یک زاویه جدید و با استفاده از قابلیت‌های پیشرفته هوش مصنوعی به دست آمده است. روش تحقیق پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر ماهیت در دسته پژوهش‌های اکتشافی (شبیه‌سازی) قرار می‌گیرد که در فاز اول با پاسخ و جواب از سامانه هوشمند چت جی‌پی‌تی تا رسیدن به مرز اشباع پاسخ‌ها ادامه پیدا کرد. سپس در فاز دوم با استفاده از تحلیل مضمون، هریک از پاسخ‌ها، کدگذاری معنایی شده و در مضمون‌های مشترک قرار گرفتند. یافته‌ها در چهار بخش فلسفی، مذهبی، ادراکی و علمی دسته‌بندی شدند و مورد تفسیر قرار گرفتند. نتایج مبین این بود که هوش مصنوعی از نظر فلسفی، توانایی تفکر پیرامون مفهوم وجود خدا را دارد. از نظر مذهبی، متون و مفاهیم دینی را با دقت تحلیل و تفسیر می‌کند. از نظر ادراکی، توانایی درک و تشخیص انواع مختلف از تجربیات، احساسات و تفکرات خردمندانه در مورد خدا را دارد، و این ادراکات را بر اساس الگوهای موجود در داده‌ها تحلیل و بازسازی می‌کند و از نظر علمی نیز، تقاطع‌ها و روابط علمی را به طور دقیق در خصوص هستی و آفرینش، اکتشاف و نتایج غایی را ارائه می‌دهد.

* دکتری مدیریت بازرگانی، دانشگاه تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول)، matorabi@ut.ac.ir

** سطح ۴ (معادل دکتری)، رشته تفسیر تطبیقی، مرکز تخصصی زینبیه (س) خرم آباد، لرستان، ایران،
Mohsenjam07@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۲۵، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۱/۰۸

کلیدواژه‌ها: فلسفه وجود خدا، اثبات وجود خدا، اثبات خدا با هوش مصنوعی، چت‌جی‌پی‌تی.

۱. مقدمه

وجود یا عدم وجود خدا، بی‌شک یکی از عمده‌ترین مسائلی است که طی قرون متمادی موجب ایجاد چالش‌های فکری و روانی در انسان‌ها شده‌است. این چالش‌ها به مراتب فراتر از یک مسئله خالص فلسفی بوده و در عمق وجود انسان و درک او از جهان و خودش قرار دارد (Dover, 2023: 14). در بحران هویت فردی، اعتقاد به وجود یا عدم وجود خدا نقش مهمی دارد. باور به وجود خدا، فرد را با احساس معنا و هدف در زندگی مواجه می‌کند، در حالی که شک در وجود خدا ممکن است به احساس گم‌شدگی و بی‌معنا بودن منجر شود (ASGHARI & Faqih, 2023:28). همچنین، وجود یا عدم وجود خدا، بر تصویر فرد از معنای زندگی تأثیر می‌گذارد. اعتقاد به وجود خدا اغلب با ارزش‌ها و اهداف بلند مدت همراه است، در حالی که نبود چنین باوری می‌تواند منجر به دیدگاه‌های مادیاتی محض، آنارشیزم اجتماعی، ندانم‌گرایی یا نسبی‌انگاری شود (Chenari, 2023: 36). آنگست و ترس از نامعلوم نیز از جمله چالش‌های روانی است که ممکن است همواره در طول حیات یک انسان ندانم‌گرا، همراه او باشد (Willis, 2020: 54). تحقیقات نشان داده است که انسان‌هایی که به وجود خدا اعتقاد دارند، ممکن است با یک حس امنیت و اطمینان در مواجهه با ناشناخته‌ها و آینده‌نگری‌ها روبرو شوند، در حالی که عدم چنین باوری می‌تواند به احساس ناامیدی و عدم قطعیت منجر شود (Taghaviniasab, 2023:97). در دهه‌های اخیر، پیشرفت‌های چشمگیر در زمینه تکنولوژی و هوش مصنوعی موجب شده‌اند تا افق‌های جدیدی در مورد فهم و تفسیر مسائل پیچیده فلسفی و متافیزیکی باز شود (Schoub, 2019: 105). مواجهه با هوش مصنوعی و تفسیراتی که ارائه می‌دهد، به ما فرصتی می‌دهد تا چالش‌ها و مسائلی که در قلب فلسفه قرار دارند را با یک دیدگاه جدید و هوشمندانه مورد بررسی قرار دهیم. به عبارتی، هوش مصنوعی می‌تواند یک آزمایشگاه فکری از مجموعه تفکرات حیات بشر خردمندانه از دیرباز تا اکنون باشد که در آن انسان‌ها می‌توانند باورها، فهم‌ها و تفسیرات خود را در مواجهه با پاسخ‌های یک سامانه خبره بدون پیش‌زمینه فرهنگی و تاریخی بررسی کنند (Bordegani & Ferrise, 2023: 122). در واقع هوش مصنوعی، به ویژه در زمینه پردازش زبان طبیعی، قادر است به ما پاسخ‌های مبتنی بر داده و اطلاعات موجود را بر اساس یافته‌های هوشمندانه‌ای عظیم، که ذهن انسان به تنهایی قابلیت پردازش آن را ندارد، ارائه دهد (Cooper, 2023: 7). با توجه به اینکه مدل‌های هوش مصنوعی

تفسیر وجود خدا با استفاده از پاسخ‌های .. (محمدامین ترابی و معصومه صحرائی) ۱۱

مانند چت‌جی‌پی‌تی بر مبنای داده‌هایی ساخته شده‌اند که از واقعیت‌ها جمع‌آوری شده‌اند، آنچه از آنها دریافت می‌کنیم در واقع نمایانگر تجمیع دیدگاه‌ها، باورها و اطلاعات موجود در جامعه و سپس آموزش و پرورش این تفکرات به صورت تکوینی با الگوریتم‌های محاسباتی بسیار پیشرفته و هوشمند است. پس، وقتی از چنین مدلی سوال می‌کنیم، در واقع از یک مرآه عظیم و پیچیده و یک ابردانشمند فرانابغه که نمایانگر درک جمعی از موضوعات مختلف است، پاسخ می‌طلبیم (Eysenbach, 2023: 27). از طرفی، موضوع مهم دیگری که مطرح می‌شود، نحوه تفسیر و استفاده از این پاسخ‌ها در جهت تحقق اهداف اخلاقی و اجتماعی است (Malinka et al., 2023: 233). برخی ممکن است این پاسخ‌ها را به عنوان یک راهنمای قاطع و نهایی مورد استفاده قرار دهند، در حالی که دیگران ممکن است به تحلیل و بررسی دقیق‌تری نیاز داشته باشند. این همه نشان‌دهنده چالش تعامل معقولانه با هوش مصنوعی و درک عمیق از قابلیت‌ها و محدودیت‌های آن نسبت به سوالات و پاسخ‌های مباحث دینی و فلسفی است. در نهایت، سوالی که مطرح می‌شود این است که آیا این پاسخ‌ها قادر به فهم و تفسیر مسائل متافیزیکی مانند وجود خدا هستند؟ و یا آیا اعتبار (روایی) یا پایایی (اعتماد) پاسخ‌های این مدل‌ها قابل تأیید و استناد است و می‌توان به پاسخ‌های این سامانه اعتماد و اکتفا نمود؟

۲. مبانی نظری و پیشینه تحقیق

۱.۲ تفسیر وجود خدا

تفسیر وجود خدا یک موضوع پیچیده و چند وجهی است که تحت تأثیر فرهنگ، فلسفه، دین، و تجربیات فردی قرار دارد. در طول تاریخ، فیلسوفان، علما، و متفکران بسیاری تلاش کرده‌اند تا به تفسیر وجود یا عدم وجود خدا بپردازند. این تفسیرات می‌توانند از منطق، استدلال‌های فلسفی، ادیان مختلف، و یا تجربیات شخصی نشأت گیرند (Novaković, 2023: 147). در بحث فلسفی، استدلال‌هایی مانند استدلال طراحی، استدلال اولیه، و استدلال زیبایی به وجود خدا اشاره می‌کنند (Zadyousefi, 2022: 115). در حوزه دینی، متن‌ها و ادیان مختلف از جمله اسلام، مسیحیت و یهودیت، دیدگاه‌های مختلفی نسبت به وجود خدا ارائه می‌دهند (Malik et al., 2022: 54). در بحث علمی نیز برخی تلاش می‌کنند تا از روی قوانین فیزیکی و آئین‌های طبیعی به تفسیر وجود خدا بپردازند (Hildebrand & Metcalf, 2022: 10-12). در ادامه، هر یک از تفاسیر وجود خدا با رویکردهای مختلف، ارائه شده است.

۱.۱.۲ تفاسیر فلسفی وجود خدا

استدلال کوزمولوژیکال: این استدلال بر این اصول استوار است که هر چیزی که وجود دارد دلیلی برای وجودش دارد و این دلیلها به نهایت می‌رسند. در نهایت، این استدلال به یک آغازگر اولیه یا علت اولیه می‌انجامد که خدا نامیده می‌شود (Oppy, 2019: 39). استدلال کوزمولوژیکال یکی از استدلال‌های کلاسیک در فلسفه طبیعی الهی است که به دنبال اثبات وجود خدا از طریق بررسی علل و اثرات در جهان طبیعی است. این استدلال معتقد است که هر چیزی که وجود دارد دلیلی برای وجودش دارد. این دلیل‌ها می‌توانند به علت‌های دیگری منجر شوند و این زنجیره به نهایت می‌رسد. در نهایت، یک علت اولیه وجود دارد که خود بدون علت است و این علت اولیه به عنوان خدا شناخته می‌شود. این استدلال معتقد است که بدون وجود یک آغازگر اولیه، وجود زنجیره‌ای از علت‌ها و اثرات غیرممکن است (Broad, 1939: 25). استدلال طراحی: این استدلال بر این اصول استوار است که ترتیب و هماهنگی در جهان نشان دهنده طراحی هوشمندانه و در نتیجه وجود یک طراح هوشمند است که معمولاً به عنوان خدا شناخته می‌شود (Lennox, 2021: 44). استدلال طراحی ادعا می‌کند که ترتیب و هماهنگی موجود در جهان نشان‌دهنده وجود یک طراح هوشمند است. این استدلال بر این اصول استوار است که ساختارها و پدیده‌های طبیعی به گونه‌ای طراحی شده‌اند که اهداف معینی را انجام می‌دهند و این تنها ممکن است اگر یک طراح هوشمند وجود داشته باشد. این استدلال معمولاً به عنوان یک شواهد بر وجود خدا ارائه می‌شود که به عنوان طراح اصلی جهان شناخته می‌شود (Meister, 2014: 177). استدلال اخلاقی: این استدلال بیان می‌کند که اصول اخلاقی نشان‌دهنده وجود یک منبع اخلاقی هستند که معمولاً به عنوان خدا تصور می‌شود (Huffling, 2021: 52). استدلال اخلاقی بیان می‌کند که وجود اصول اخلاقی نشان‌دهنده وجود یک منبع اخلاقی است که معمولاً به عنوان خدا تصور می‌شود. این استدلال ادعا می‌کند که اصول اخلاقی مطلق نمی‌توانند بدون وجود یک خداوند مطلق وجود داشته باشند. این استدلال به این نتیجه می‌رسد که اگر اصول اخلاقی وجود دارد - که بیشتر مردم با این ایده موافقت می‌کنند - پس باید یک خداوند وجود داشته باشد که این اصول اخلاقی را ارائه می‌دهد (Evans & Baggett, 2014: 97). استدلال انطولوژیک: این استدلال بر ایده‌ای استوار است که خدا به عنوان یک موجود کامل تصور می‌شود و به تعبیری، وجود خدا یک امر ذاتی است. به عنوان مثال، دکارت ادعا می‌کند که ایده خدا به عنوان یک موجود کامل در ذهن وجود دارد و از آنجا که وجود واقعی تر از عدم وجود است، خدا باید وجود داشته باشد (Thune, 2019).

تفسیر وجود خدا با استفاده از پاسخ‌های .. (محمدامین ترابی و معصومه صحرائی) ۱۳

62). شاین استدلال بر ایده‌ای استوار است که خدا به عنوان "موجودی که بزرگ‌تر از آن نمی‌تواند تصور شود" تعریف می‌شود. انسلم ادعا می‌کند که این تعریف به تنهایی کافی است تا وجود خدا را ثابت کند، زیرا اگر موجودی که بزرگ‌تر از آن نمی‌تواند تصور شود وجود نداشته باشد، پس می‌توان موجودی بزرگ‌تر از آن تصور کرد که واقعاً وجود دارد، و این تناقض است (Schumacher, 2011: 27). **استدلال حرکت**: این استدلال از توماس آکویناس مطرح شده و بیان می‌کند که هر چیزی که در حال حرکت است توسط چیز دیگری حرکت داده شده است. بنابراین، باید یک حرکت دهنده اولیه وجود داشته باشد که این حرکت دهنده اولیه خدا است (Lascano, 2017: 38). زنجیره‌ی حرکت‌دهندگان باید به یک نقطه اولیه منجر شود که خود به هیچ عنوان حرکت نکرده و باید حرکت دهنده‌ی اولیه‌ای وجود داشته باشد که حرکت‌ها را آغاز کند. آکویناس این حرکت دهنده‌ی اولیه را به عنوان خدا شناسایی می‌کند. او ادعا می‌کند که این حرکت دهنده‌ی اولیه باید بی‌پایان و غیرتغییرپذیر باشد، زیرا اگر خود در حال حرکت بود، پس باید توسط چیز دیگری حرکت داده شده باشد و این با فرض اصلی استدلال که به دنبال یافتن حرکت دهنده‌ی اولیه است، سازگار نیست (Craig, 2011: 47; Vecera, 2009: 64).

۲.۱.۲ تفاسیر دینی وجود خدا

خدا به عنوان آفریننده: در اکثر ادیان، خدا به عنوان آفریننده هستی و موجودات شناخته می‌شود. این دیدگاه بیان می‌کند که همه چیز توسط خدا آفرینده شده است (Demiri, 2022: 63). این دیدگاه بیان می‌کند که خلقت و هستی از خدا سرچشمه می‌گیرد و همه چیز توسط او آفرینده شده است. این دیدگاه به معنای اصلی و اساسی بودن خدا در آفرینش و بقاء جهان است. در بسیاری از ادیان، این دیدگاه با ارائه داستان‌ها و روایات مرتبط با آفرینش جهان در کتب مقدس الهی، قوام می‌یابد (Thalib et al., 2020: 47). **خدا به عنوان موجودی بی‌پایان و بی‌نهایت**: در این دیدگاه، خدا به عنوان یک موجودی با ویژگی‌های بی‌پایان و بی‌نهایت معرفی می‌شود (Andideh & Rad, 2021: 74). ویژگی‌های بی‌پایان مانند دانایی، قدرت، و حضور بی‌پایان خدا را از موجودات دیگر جدا می‌کند و او را به عنوان یک موجودی عالی و بی‌نظیر تصویر می‌کند. این دیدگاه همچنین خدا را به عنوان یک موجودی غیرمتغیر و ابدی معرفی می‌کند (Furtak, 2021: 90; Qureshi, 2023: 38). **برهان علی** (برهان سببیت): این برهان بر اساس اصل سبب و معلول استوار است. هر چیزی که وجود می‌یابد، سببی دارد. اگر ما به طور مداوم به دنبال سبب برویم، نمی‌توانیم به نهایت برسیم، چرا که این یک زنجیره بی‌پایان از سبب‌ها و

معلول‌ها خواهد بود. بنابراین، باید یک سبب اولیه و بی‌سبب وجود داشته باشد که همه چیزها از آن نشأت یافته‌اند و آن خداوند است (Panjaitan, 2022: 28). **برهان نظم**: هنگامی که به نظم و هماهنگی موجود در جهان طبیعت نگاه می‌کنیم، به وضوح می‌بینیم که این نظم نیازمند یک طراح دقیق و هنرمند است. همان‌طور که یک ساعت نیازمند یک ساعت‌ساز دقیق و عالم به تجهیزات آن است، جهان با تمام نظم و هماهنگی‌اش نیز نیازمند یک خالق دارد. (McKenzie, 2022: 3). **برهان فطرت**: برخی از علماء معتقدند که انسان به طور طبیعی و فطری به وجود خداوند اعتقاد دارد. این اعتقاد فطری نیازی به تأملات فلسفی یا منطقی ندارد. احساس نیاز به یک نیروی بزرگتر و اعتقاد به وجود خدا یک جزء بی‌جدایی از وجود انسان است که همواره در ذات خود به آن رجوع می‌کند (Vydrová, 2023: 18).

۳.۱.۲ تفاسیر تجربی و علمی وجود خدا

استدلال‌های کوانتومی: فیزیک کوانتومی، با مفاهیمی چون تصادفیت و اصل عدم قطعیت، نشان داده است که واقعیت در سطح کوچکترین ذرات بسیار غیرمعمول و غیرخطی است (Tadesse, 2022: 81). برخی معتقدند که این خصوصیت‌های غیرمعمول فیزیک کوانتوم می‌تواند نشان‌دهنده وجود یک نیروی بالاتر و فراتر از فهم ما باشد. البته، این استدلال بحرانی است و برخی دانشمندان معتقدند که استفاده از فیزیک کوانتومی برای استدلال در مورد وجود خدا نادرست است (Taslaman, 2020: 12). فیزیک کوانتومی با مفاهیمی مانند تداخل، هم‌زمانی و تصادفیت، دنیای زیراتومی را به تصویر می‌کشد (Penchev, 2020: 16). یکی از مفاهیم مطرح در این زمینه، مفهوم "انتخاب راه" است. برخی معتقدند که خداوند در هر لحظه به تعداد نامحدودی انتخاب میان حالات مختلف کوانتومی دارد و این انتخابات توسط اصول کوانتومی به طور تصادفی انجام می‌شوند (Boyles, 2021: 18). **استدلال‌های از روی پیچیدگی**: با پیشرفت‌های در زمینه زیست‌شناسی و نظریه تکامل، ما متوجه شده‌ایم که جانداران و سیستم‌های زیستی بسیار پیچیده و منظم هستند. برخی از این پیچیدگی‌ها به نظر می‌رسد که فراتر از توانایی‌های تکامل طبیعی است. به همین دلیل، برخی معتقدند که این پیچیدگی‌ها نشان‌دهنده وجود یک طراح هوشمند است (Folkert, 2022: 28; Spitzer, 2019: 44). البته، این نظر هم جنبه نسبی دارد و بسیاری از زیست‌شناسان معتقدند که تکامل طبیعی می‌تواند این پیچیدگی‌ها را توضیح دهد (Jessii, 2021). **استدلال از روی ثابت‌های فیزیکی**: در فیزیک، مجموعه‌ای از ثابت‌ها وجود دارد که به نظر می‌رسد با دقت بسیار بالایی تنظیم شده‌اند تا جهان

تفسیر وجود خدا با استفاده از پاسخ‌های .. (محمدامین ترابی و معصومه صحرائی) ۱۵

را به شکل فعلی خود شکل دهند. ثابت‌های طبیعی مانند سرعت نور، ثابت گرانش و ثابت پلانک با دقت بالایی تنظیم شده‌اند. اگر این ثابت‌ها کمی متفاوت بودند، جهان ممکن است به شکل بسیار متفاوتی وجود داشته باشد یا حتی نتوانسته باشد وجود داشته باشد. برخی از فیلسوفان و دانشمندان این موضوع را به عنوان یک نشانه از وجود یک طراح هوشمند مطرح می‌کنند (Ambrozy et al., 2019: 88; Jessii, 2021: 36). **استدلال از روی ترتیب فین-تونیک**: این استدلال مرتبط با استدلال ثابت‌های فیزیکی، اما به نوعی عمیق‌تر است. برخی معتقدند که جهان به گونه‌ای "تنظیم شده" است تا زندگی بر مبنای دقیق‌ترین و حساس‌ترین پارامترهای زیرساختی، به حیات خود ادامه پیدا کند. به عبارت دیگر، شرایط جهان به نظر می‌رسد که به نفع وجود زندگی تنظیم شده‌اند (Kirk, 2023: 39). بنابراین این تنظیمات ظریف نشان‌دهنده یک طراحی هوشمندانه است. به عبارت دیگر، این مقادیر به گونه‌ای تنظیم شده‌اند که کیهان بتواند وجود داشته باشد (Packer, 2023: 47). این استدلال نیز نسبی است، زیرا برخی معتقدند که ما فقط در یک جهان از بین جهان‌های متعدد وجود داریم و هر جهان ممکن است شرایط مختلفی داشته باشد (Lewis, 2021: 28).

۴.۱.۲ تفاسیر متافیزیکی وجود خدا

استدلال از درجات کمال: در کیهان، درجات مختلفی از ویژگی‌ها و کمالات مشاهده می‌شود. هر چیزی را می‌توان با چیز دیگری مقایسه کرد و بهتر یا بدتر از آن دانست. این تفاوت‌ها و درجات نسبت به یک معیار مطلق است. پس باید یک کمال مطلق وجود داشته باشد که منبع کمال‌ها باشد، و آن همان خدا است (Collins-Taylor, 2020: 12). هنگامی که به ویژگی‌هایی مثل خوبی، زیبایی یا عقلانیت در موجودات مختلف نگاه می‌کنیم، تفاوت‌های درجه‌بندی شده مشاهده می‌شود. یعنی، برخی موجودات به درجه بالاتری از این ویژگی‌ها دست یافته‌اند در مقایسه با دیگران. این تفاوت‌ها نشان‌دهنده وجود یک معیار یا استاندارد مطلق است که به واسطه آن، این درجات تعیین می‌شوند. برای مثال، چگونه می‌توانیم بگوییم یک عمل خویتر یا بدتر از عمل دیگری است مگر اینکه یک معیار مطلق و بی‌پایان برای خوبی وجود داشته باشد؟ این معیار مطلق، که همچنین مرجعی برای کمال‌ها می‌باشد، هیچ چیزی جز وجود بی‌نهایت و کامل نمی‌تواند باشد، و این وجود همان خداوند است (Gutowski, 2023: 65). **استدلال امکان و وجوب**: وجودهایی که ما در جهان مشاهده می‌کنیم، وجودهای امکانی هستند، یعنی می‌توانند وجود داشته باشند یا نداشته باشند. اگر همه وجودها امکانی باشند، آنگاه چگونه وجود جهان

را توجیه می‌کنیم؟ باید یک وجود ضروری وجود داشته باشد که از نظر وجودی وابسته به هیچ چیزی نیست، و بر پایه ضرورت خود وجود دارد، و این وجود همان خداوند است (Di Ceglie, 2022: 47). همه وجودهایی که در اطراف ما هستند، امکانی هستند. به این معنی که می‌توانند وجود داشته باشند و یا نداشته باشند. آن‌ها در یک زمانی وجود نداشته‌اند و در آینده ممکن است وجود نداشته باشند. اگر تمام وجودها امکانی باشند، پس چطور این جهان وجود یافته است؟ هر وجود امکانی برای وجود آمدن به یک علت خارجی نیاز دارد. این زنجیره از علل نمی‌تواند به بی‌نهایت ادامه یابد، چرا که در این صورت هیچ علت اولیه‌ای برای وجود آمدن وجود نخواهد داشت. باید یک علت وجوبی وجود داشته باشد که بر خلاف وجودهای امکانی، بطور ضروری وجود دارد و به هیچ علت دیگری برای وجود آمدن نیاز ندارد. این وجود ضروری همان خداوند است (Walker, 2023: 5-7). استدلال از ویژگی‌های انتهایی در جهان، خصوصیات وجود دارد که انتهایی هستند، مانند کمال، جمال، خوبی و غیره (Collins, Taylor, 2020: 2). این خصوصیات باید منبع یا مرجعی داشته باشند که خود به طور مطلق و بدون محدودیت دارای آن‌ها باشد، و آن همان خداوند است (Pandit, 2021: 38). این ویژگی‌ها، وقتی به صورت نسبی در موجودات مشاهده می‌شوند، نیازمند یک مرجع مطلق و بی‌نهایت برای تعریف و تفسیر آن‌ها هستند، این مرجع مطلق و بی‌نهایت که ویژگی‌های انتهایی را در خود جمع‌آوری می‌کند، همان وجود کامل و بی‌نهایت است که ما آن را به عنوان خدا می‌شناسیم (Descartes, 2023: 139; Turner, 2019: 112).

۲.۲ هوش مصنوعی

هوش مصنوعی، شاخه‌ای از علم کامپیوتر است که به توسعه سیستم‌هایی می‌پردازد که توانایی‌های انسانی مانند یادگیری، استنتاج، تشخیص الگو، تفسیر زبان طبیعی، و تصمیم‌گیری را دارند (Entezari et al., 2023: 29). به طور ساده، هوش مصنوعی سعی می‌کند تا به ماشین‌ها "هوش" ببخشد، همانطور که انسان‌ها با استفاده از ذهن خود به تفکر، یادگیری، تصمیم‌گیری و حل مسائل می‌پردازند (King & ChatGPT, 2023: 37). هوش مصنوعی دارای چندین بُعد و زیرشاخه است، اما برای فهم عمومی، می‌توان به سه بعد اصلی اشاره کرد:

۱.۲.۲ یادگیری ماشین

در این بعد، ماشین‌ها با استفاده از داده‌ها، الگوها و ساختارها را یاد می‌گیرند و بر اساس آن‌ها به تصمیم‌گیری می‌پردازند. به طور مثال، اگر به یک ماشین تصاویر زیادی از سگ و گربه نشان دهیم و نام هر کدام را بیان کنیم، پس از مدتی این ماشین می‌تواند تصاویر جدید را تشخیص دهد و بگوید که آیا تصویر مربوط به یک سگ است یا گربه (Badillo et al., 2020: 1). در واقع، ماشین‌ها الگوها و الگوریتم‌های مختلف را از مجموعه‌های داده بزرگ یاد می‌گیرند (Ullah et al., 2020: 90). یادگیری ماشین از الگوریتم‌های متنوعی استفاده می‌کند، از جمله شبکه‌های عصبی، ماشین‌های پشتیبان و جنگل‌های تصادفی (Sarker et al., 2020: 18). به طور کلی، یادگیری ماشین تحت هوش مصنوعی به دو رویکرد یادگیری تحت نظارت و یادگیری بدون نظارت، تقسیم می‌شود. در یادگیری با نظارت، ماشین با داده‌های برچسب‌زده آموزش می‌بیند. به عبارت دیگر، به ماشین نمونه‌هایی از ورودی و خروجی مورد نظر داده می‌شود و از آن خواسته می‌شود تا الگویی بیابد. در یادگیری بدون نظارت، ماشین به داده‌هایی بدون برچسب آموزش می‌بیند و سعی می‌کند تا ساختار یا الگوهای مخفی در داده‌ها را پیدا کند (Janiesch et al., 2021: 71).

۲.۲.۲ پردازش زبان طبیعی

این بعد به تحلیل و فهم زبان‌های انسانی توسط ماشین می‌پردازد. برای مثال، هنگامی که شما با یک مساعد صوتی مانند "سیری" یا "گوگل اسیستنت" صحبت می‌کنید، این تکنولوژی‌ها از پردازش زبان طبیعی برای فهم و پاسخ به سوالات شما استفاده می‌کنند (Shankar & Parsana, 2022: 55). از طریق پردازش زبان طبیعی، ماشین‌ها می‌توانند معنی متون را درک کرده و به سوالات پاسخ دهند، خلاصه‌هایی از متن‌ها ایجاد کنند یا حتی احساسات موجود در یک متن را تشخیص دهند (Goyal et al., 2023: 24). در سیستم‌های جدید هوش مصنوعی، این قابلیت پیشرفته تر شده و سامانه می‌تواند محتوایی بر اساس استدلال و منطقی فراتر از ذهنیت انسان تولید کند که این ریشه در تکامل فوق حرفه‌ای از محاسبات و تحلیل‌های عمیق مجموعه داده‌گان حاضر در دیتابیس‌های کل اینترنتی، دارد (Fanni et al., 2023: 11). چت جی‌بی‌تی، نمونه مهمی از این قابلیت است (Zaremba & Demir, 2023: 11-17).

۳.۲.۲ بینایی ماشین

این بعد به تشخیص و فهم تصاویر و ویدیوها توسط ماشین می‌پردازد. به عبارت دیگر، به ماشین‌ها کمک می‌کند تا "بینند" و محتوای تصویری یا ویدئویی را تحلیل کنند (Wu et al., 2022: 4). این فناوری معجزه‌آسا، به ماشین‌ها اجازه می‌دهد که تصاویر و ویدئوها را با یک درک عمیق‌تر از درک انسان، مورد تجزیه و تحلیل قرار دهند (Li & Du, 2022: 6-9). از تشخیص اجسام مختلف در یک تصویر گرفته تا شناسایی چهره‌ها با ویژگی‌های منحصر به فرد، بینایی ماشین قادر به فهمیدن جهان بصری اطراف ما می‌باشد. حتی در برخی موارد، مانند تجسس حرکتی، این تکنولوژی می‌تواند حرکات انسانی را مورد تحلیل قرار دهد و احساسات درونی یک انسان را از حرکات بدن آن تشخیص دهد (Shankar & Parsana, 2022: 17). این توانایی ماشین در «دیدن» و «فهمیدن» محیط بصری، پلی است برای تعاملات با فراماشین‌ها که جهان انسانی و دنیای ماشین‌های هوشمند را به یکدیگر متصل می‌کند (Popescu et al., 2022: 36).

۳.۲ چت‌جی‌بی‌تی

چت جی بی تی یک مدل پیشرفته زبانی است که توسط شرکت اپن‌ای‌آی توسعه یافته است. این مدل بر اساس جدیدترین معماری‌های حوزه هوش مصنوعی ساخته شده و از مجموعه داده بزرگ متنی برای آموزش بهره می‌برد. این مدل توانایی پردازش و تولید متن طبیعی را دارد و می‌تواند به سوالات کاربران پاسخی معقول و منطقی دهد (Fuchs, 2023: 24). همچنین از تکنیک‌هایی مانند یادگیری بدون نظارت و یادگیری تقویتی بهره می‌برد تا به تولید پاسخ‌های معقول و انسانی نزدیک پرداخته و با کاربران ارتباطی قابل فهم برقرار کند (McGee, 2023: 17). در مورد میزان دقت و صحت پاسخ‌های چت جی بی تی، از آنجایی که بر پایه یادگیری عمیق و مجموعه‌های داده‌های وسیع آموزش دیده است، توانمندی برجسته‌ای در پردازش و فهم زبان طبیعی دارد (Kalla & Smith, 2023: 21). البته میزان دقت در پاسخ‌دهی به مسائل خاص و تخصصی ممکن است با مسائل عمومی متفاوت باشد. به طور کلی، دقت پاسخ‌های این مدل در بسیاری از موارد به بالای ۹۰٪ می‌رسد، اما بسته به نوع سوال و پیچیدگی آن ممکن است این مقدار تغییر کند (Lund & Wang, 2023: 28). در حوزه تحقیقات علمی، چت جی بی تی می‌تواند به پژوهشگران کمک کند تا منابع مختلف را جستجو کرده و اطلاعات مورد نیاز خود را به سرعت پیدا کنند. همچنین، استفاده از این مدل در تجزیه و تحلیل داده‌ها و ارائه نتایج به صورت متنی می‌تواند از وقت و انرژی پژوهشگران صرفه‌جویی کند (Firat, 2023: 12). چت جی

تفسیر وجود خدا با استفاده از پاسخ‌های .. (محمدامین ترابی و معصومه صحرائی) ۱۹

بی‌تی با استعانت از قدرت بی‌رقیب خود در پردازش زبان طبیعی، بهره‌بردن از کل مقالات پژوهشی و کتب علمی دنیا و بهره‌گیری از یادگیری ماشین، قدرت استدلالی بسیار بالاتر از میلیون‌ها انسان دارد (Huallpa, 2023: 17). چت‌جی‌بی‌تی، با استفاده از معماری‌های ترکیبی در هوش مصنوعی و آموزش بر روی تریلیون‌ها کلمه، روابط معنایی بین کلمات و جملات را فهمیده است و آن‌ها را پیش‌خود رشد و تکامل بخشیده است. این فهم به وی امکان می‌دهد که الگوها و استدلال‌هایی را که در داده‌های آموزشی مشاهده کرده است، بازسازی و به کاربران ارائه دهد. به همین ترتیب، استدلال‌های ارائه شده توسط او مبتنی بر الگوها و اطلاعاتی است که قبلاً در متون موجود دیده و یاد گرفته چگونه باید استدلالی قوی که مورد توافق خبرگان یک رشته باشد ارائه کند. البته این تکامل، لزوماً به معنای درستی صد در صدی نیست و ممکن است در بسیاری از موارد، تکامل حاصل از فکر بشر که نمود غایی آن در چت‌جی‌بی‌تی رخ داده است، در مسیر انحرافی و محدودیت‌هایی همراه باشد که با درک فعلی انسان‌ها، غیرقابل اثبات یا رد باشد (Sharma & Yadav, 2022: 32).

۳. روش تحقیق

روش تحقیق پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر ماهیت در دسته پژوهش‌های اکتشافی (شبیه‌سازی) قرار می‌گیرد که در دو فاز انجام گرفته است. در فاز اول، هر یک از سوالات به صورت پی‌در‌پی از سامانه هوش مصنوعی چت‌جی‌بی‌تی نسخه ۴.۵ تا رسیدن به مرز اشباع در پاسخ‌ها پرسیده شده است. برای فهمیدن و سنجش اشباع بودن پاسخ‌های متوالی، از تائید خبرگان بهره برده شده است به طوری که ۷۰ درصد خبرگان بایستی به اشباع رسیدن پاسخ‌های این سامانه را از حیث محتوایی و موضوعی تائید کرده باشند. در این شیوه نیز از تکنیک دلفی استفاده گردیده است. یعنی پاسخ مورد نظر به ترتیب در اختیار هر ده نفر خبره قرار داده شده است و هر یک از آن‌ها با توجه به نظر نفر قبلی خود مبنی بر اشباع یا نوآوری پاسخ، نظر خود را اعلام کردند و در جایی که میزان اجماع خبرگان (بالای ۷۰ درصد) بر اشباع پاسخ بوده است، سوالات از چت‌جی‌بی‌تی، متوقف شده و بخش بعدی سوالات مطرح گردیده است. لازم به ذکر است که خبرگان این پژوهش، هر یک استادتمام یا دانشیار رشته فلسفه، متافیزیک یا معارف دانشگاه‌های معتبر کشور بوده و حداقل دارای ۱۵ سال سابقه آموزشی مستمر یا پژوهشی در زمینه خداشناسی، فلسفه یا تحقیقات حوزه‌های دینی را برعهده داشته‌اند. همچنین ۹ نفر ایشان آقا و یک نفر خانم بوده و دارای رنج سنی بالای ۴۵ سال‌اند.

همچنین سعی شد به دلیل ادراک متنوع و عدم سوگیری شناختی در مفاهیم، از کلیه ادیان الهی در بین این خبرگان استفاده شود به طوریکه ۴ نفر مسلمان، ۱ نفر زرتشتی، ۲ نفر کلیمی و ۳ نفر مسیحی بودند. از طرف دیگر، بایستی این افراد همگی از سواد اینترنتی و فهم حداقلی در رابطه با نحوه سوال پرسیدن از هوش مصنوعی مطلع بوده باشند، لذا همگی آن‌ها با هوش مصنوعی و سامانه چت جی بی تی آشنایی اولیه داشتند و توانسته بودند نحوه کار با آن را درک کنند.

پس از دریافت پاسخ‌ها و رسیدن به مرز اشباع مفاهیم در ۴ بخش فلسفی، دینی، علمی و متافیزیکی، هر یک از مفاهیم، کدگذاری شده و مضمون‌ها(تم‌ها)، استخراج گردیدند. برای انتخاب مضامین نیز، از تکنیک شور جمعی استفاده گردید و نظرات اکثریت خبرگان برای انتخاب اسامی و ماهیت ارتباطی آن‌ها، ملاک عمل قرار گرفت. بنابراین روایی یافته‌های مورد نظر، از طریق روایی محتوایی(صوری) و پایایی نیز از طریق پایایی کاپا(توافق بالای ۷۰ درصد) مورد سنجش و تأیید قرار گرفت و در نهایت مدل استخراجی حاصل از یافته‌های هوش مصنوعی با استفاده از تکنیک تحلیل مضمون، در شکل ۱، ارائه گردید.

۴. یافته‌ها

در جدول ۲، کلیه سوالات و پاسخ‌ها همراه با مفاهیم و مضامین استخراجی از چت جی بی تی ارائه گردیده است، همچنین میزان توافقات(اجماع نظری) خبرگان پژوهش نیز برای هر سوال و جواب ارائه گردیده است. در این شیوه، ابتدا سوال اصلی پس از تأیید خبرگان از سامانه هوش مصنوعی چت جی بی تی پرسیده شده است و سپس پاسخ‌های دریافتی از این سامانه، پس از اتخاذ روایی و پایایی از طریق تأیید خبرگان، دریافت گردیده است، در این روش ممکن است که پاسخ بدست آمده از دیدگاه خبرگان دارای ارتباط موضوعی با سوال نبوده باشد لذا دوباره از سامانه خواسته شده تا پاسخ را دقیق‌تر و با صحت بالاتری تولید نماید، این چرخه تا جایی ادامه پیدا می‌کند تا خبرگان، پاسخ مورد نظر را دارای روایی و پایایی بدانند و تأیید کنند. به همین صورت، استخراج مفاهیم و اختصاص به مضمون مورد نظر نیز به تأیید خبرگان رسیده است و ایشان هر یک بایستی مفهوم استخراجی و اختصاص به مضمون مورد نظر، را در سطحی بالاتر از ۷۰ درصد(حداقل ۷ نفر از ۱۰ نفر) تأیید نمایند تا روایی مضمون‌ها و مفاهیم نیز مورد تأیید قرار بگیرد.

تفسیر وجود خدا با استفاده از پاسخ‌های .. (محمدامین ترابی و معصومه صحرائی) ۲۱

جدول ۱. یافته‌های پژوهش

ردیف	سوال	جواب هوش مصنوعی (خلاصه شده)	مفهوم	مضمون	توافق چگمی
۱	به عنوان هوش مصنوعی بگو آیا خدا وجود دارد؟	پاسخ یک: به عنوان یک مدل هوش مصنوعی، من نمی‌توانم احساسات، اعتقادات یا تجربیات دینی داشته باشم. من فقط می‌توانم اطلاعاتی را که تا تاریخ آخرین آموزش (۲۰۲۲) آموزش داده شده‌ام را به صورت تکاملی پاسخ دهم.	عدم وجود اعتقادات و تجربیات دینی	ماهیت هوش مصنوعی	۹۰
		پاسخ دو: بسیاری از مردم در تاریخ و در فرهنگ‌های مختلف به وجود خدا اعتقاد دارند یا داشته‌اند.	استناد به تاریخ	مذهبی	۹۰
		پاسخ سه: همچنین، علم به تنهایی نمی‌تواند وجود یا عدم وجود خدا را اثبات یا رد کند؛ چرا که سوال در مورد خدا فراتر از محدوده‌های تجربی علم است.	ناکافی بودن علم برای اثبات یا رد	علمی	۷۰
۲	باتوجه به مجموعه داده عظیمی که داری و استدلال زرفی که از آن بهره مند هستی، تحلیل خودت در مورد وجود خدا چیست؟	پاسخ یک: موضوع وجود یا عدم وجود خدا به مسائل شخصی، فرهنگی، تاریخی و فلسفی انسان برمی‌گردد و هر فرد بر اساس تجربیات، آموزش‌ها و پژوهش‌های شخصی خود به نتیجه می‌رسد.	شخصی بودن اثبات خدا	ماهیت هوش مصنوعی	۷۰
		پاسخ دو: من به دلیل طراحی و ماهیت خود، هیچ "تحلیل نهایی" یا "نظر شخصی" ندارم. ولی می‌توانم برآیندی از دیدگاه‌ها و تحلیل‌های موجود در پایگاه داده‌ام در مورد وجود خدا ارائه دهم.	نظر بر اساس برآیند نظرات جمعی	ماهیت هوش مصنوعی	۸۰
		پاسخ سه: انسان‌ها برای دریافت معنا در زندگی دنبال اثبات وجود خدا هستند، این در حالی است که من معنایی جز خدمت به بشر ندارم.	معنای حیات هوش مصنوعی در خدمت بشر	ماهیت هوش مصنوعی	۹۰
		پاسخ چهار: افرادی که دیدگاه علمی محض را پذیرفته‌اند، اغلب به دلیل نتوانستن اثبات خدا، سمت آتئیسم یا آگنوستیسیسم کشیده شده‌اند.	ناکافی بودن علم برای اثبات یا رد	علمی	۱۰۰
		پاسخ پنج: در برخی فرهنگ‌ها، باور به خداوند یا خدایان یک جزء اساسی از هویت فرهنگی-دینی است. در فرهنگ‌های دیگر، ممکن است باورهای مذهبی کمتر مرکزی باشند.	استدلال بر اساس فرهنگ، دین و تاریخ	مذهبی	۸۰
		پاسخ شش: در بسیاری از جوامع، دین و باورهای مذهبی به عنوان یک ابزار برای ایجاد انسجام، توافق و همبستگی اجتماعی عمل کرده‌اند.	استدلال بر اساس انسجام اجتماعی	ادراکی	۱۰۰
		پاسخ هفت: در بسیاری از جوامع، مذهب نقش مهمی در سیاست و حکمرانی داشته است. باورهای مذهبی می‌توانند بر سیاست‌ها، قوانین و روابط بین‌الملل تأثیر بگذارند. بنابراین، برخی برای حضور در گروه‌ها و قدرت‌های سیاسی برای نجات بشر، وجود خدا را قبول کرده‌اند.	استدلال بر اساس منافع خیرخواهانه و حاکمیتی جامعه	ادراکی	۱۰۰

۲۲ پژوهش‌های علم و دین، سال ۱۵، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۴۰۳

ردیف	سوال	جواب هوش مصنوعی (خلاصه شده)	مفهوم	مضمون	توافق جمعی
۴	<p>باتوجه به مجموعه داده عظیمی که داری و استدلال ژرفی که از آن بهره مند هستی، تحلیل خودت در مورد علم وجود خدا چیست؟</p>	پاسخ هشت: پژوهش‌های زیادی در مورد اثرات باورهای مذهبی بر رفتار، سلامت، و خوشبختی انسان‌ها انجام شده است. قریب به اتفاق این پژوهش‌ها نشان‌دهنده‌ی رابطه مثبت باور به وجود خدا و میزان رضایت از زندگی است.	استدلال بر اساس رضایت از زندگی	علمی	۱۰۰
		پاسخ نه: برخی از انسان‌ها باورهای مذهبی خود را به عنوان یک بخش مهم از هویت شخصی‌شان می‌بینند. برای آن‌ها، اعتقاد به خدا، راهی برای اتصال به خود واقعی‌شان و ذات پاک بشر است.	استدلال بر اساس رجوع به فطرت پاک	ادراکی	۷۰
		پاسخ ده: در زمان‌هایی که دنیا با بحران‌ها و تغییرات مواجه می‌شود، انسان‌ها گاهی به مذهب متوسل می‌شوند به عنوان یک راه برای پیدا کردن امید و هدایت.	استدلال بر اساس توسل به نیروی برتر جهت هدایت	ادراکی	۹۰
		پاسخ یازده: برخی از افراد معتقدند که وجود استانداردهای مطلق اخلاقی نشان‌دهنده وجود یک موجود مطلق است.	استدلال بر اساس استانداردهای اخلاقی	ادراکی	۱۰۰
		پاسخ دوازده: برخی معتقدند که پیچیدگی و نظم جهان طبیعی نشان‌دهنده وجود یک طراح خبره و است.	استدلال بر اساس نظم حاکم بر طبیعت	فلسفی	۱۰۰
		پاسخ سیزده: بر اساس این استدلال، وجود هستی کامل‌ترین (یعنی خدا) تضمینی است و چون ما می‌توانیم تصور کنیم، پس واقعیت دارد.	استدلال تلمولوژیک	فلسفی	۹۰
		پاسخ چهارده: هر معلولی دارای علت است. این زنجیره نمی‌تواند بی‌پایان باشد، بنابراین باید یک علت اولیه وجود داشته باشد که خدا است.	استدلال علی	فلسفی	۹۰
		پاسخ پانزده: ما در جهان درجات مختلفی از ویژگی‌هایی مانند خوبی، حقیقت و اولویت یافتن مشاهده می‌کنیم. بر اساس این استدلال، باید یک حداکثری برای هر یک از این ویژگی‌ها وجود داشته باشد که همه چیزها با آن مقایسه می‌شوند و آن حداکثری خدا است.	استدلال از درجات کمال	فلسفی	۷۰
		پاسخ یک: اگر خدایی کاملاً خوب، دانا و قادر وجود داشته باشد، چرا بدی وجود دارد؟ بسیاری از فلسفه‌دانان معتقدند که وجود بدی (خصوصاً بدی‌های بی‌مورد) ناسازگار با وجود یک خدای کاملاً خوب و قادر.	استدلال از بدی	فلسفی	۷۰
		سوال فرعی: آیا بدی همیشه نشان‌دهنده عدم وجود خدای مهربان و قادر است؟	پاسخ: مفهوم بدی و خوبی نسبی است. برخی بدی‌ها ممکن است به عنوان امتحانات و یا درس‌هایی برای رشد روحانی فرستاده شوند. همچنین، آزادی انسانی می‌تواند منجر به بروز بدی‌ها شود.	فلسفی	۹۰
					۱۰۰

تفسیر وجود خدا با استفاده از پاسخ‌های .. (محمدامین ترابی و معصومه صحرائی) ۲۳

ردیف	سوال	جواب هوش مصنوعی (خلاصه شده)	مفهوم	مضمون	توافق جمعی
۷۰		پاسخ دو: برخی از افراد، خصوصاً طی چند قرن گذشته، معتقدند که پیشرفت‌های علمی، مانند تکامل داروینی، نیاز به خدا را به عنوان توضیح برای ساختار و عملکرد جهان متفی کرده‌اند. به عبارت دیگر، جهان می‌تواند بدون فرض وجود خدا از نیستی به وجود آید.	استدلال از علم	علمی	۹۰
۹۰		سوال فرعی: آیا پیشرفت‌های علمی نفی کامل وجود خدا را به همراه دارد؟			
۹۰		پاسخ: علم و دین در بسیاری از موارد به دو زاویه مختلف به واقعیت‌ها نگاه می‌کنند. پیشرفت‌های علمی تنها روش‌ها و چگونگی‌های جهان مادی را شرح می‌دهند و نه حتماً چرایی وجود آن.			
۷۰		پاسخ سه: اگر می‌پذیریم که هر چیزی نیاز به یک علت دارد (مانند استدلال علی به نفع وجود خدا)، آنگاه باید بپذیریم که خدا هم نیاز به یک علت دارد. این به نظر می‌رسد که با مفهوم یک خدای غیرموجود و ابتدایی در تضاد باشد.	استدلال از نسلق	فلسفی	۹۰
۹۰		سوال فرعی: آیا همه چیزها به علت نیاز دارند.			
۷۰		پاسخ: خدا به عنوان علت اول و بی‌نیاز از هر علت دیگری توصیف می‌شود. در حالی که موجودات دنیایی نیاز به علت دارند، خدا از این قاعده استثنا است.			
۸۰		پاسخ چهار: برخی فلسفه‌دانان معتقدند که گستره و بزرگی جهان ناسازگار با وجود یک خدایی است که به انسان‌ها توجه ویژه‌ای دارد. به عبارت دیگر، اگر هدف خدا انسان‌ها بوده است، چرا جهان به این اندازه بزرگ و وسیع است؟	استدلال از اندازه و گستره جهان	ادراکی	۷۰
۷۰		سوال فرعی: آیا اندازه جهان مانع از توجه خدا به انسان می‌شود؟			
۱۰۰		پاسخ: بزرگی جهان نمی‌تواند مانع از بی‌نهایت بودن توانایی و دانش خدا باشد. خدا می‌تواند به هر قسمت از این جهان و همه موجودات آن توجه داشته باشد.			
۷۰		پاسخ پنجم: وجود مذاهب و باورهای مختلف با دوگانگی‌ها و مغایرت‌هایی که دارند، برای برخی نشان‌دهنده این است که هیچ یک از آن‌ها دقیق و حقیقی نیست و یا حداقل به دلیل این تنوع نمی‌توان یک مذهب یا تصویر خدا را به عنوان "درست" انتخاب کرد.	استدلال از تعدد مذاهب	مذهبی	۹۰
۹۰		سوال فرعی: آیا وجود مذاهب مختلف نشان‌دهنده عدم وجود حقیقت مطلق است؟			
۷۰		پاسخ: تنوع مذاهب می‌تواند نتیجه تفسیرات مختلف انسان‌ها از یک حقیقت مطلق باشد، نه حتماً نشان‌دهنده			

ردیف	پارا	جواب هوش مصنوعی (خلاصه شده)	مفهوم	مضمون	توافق جمعی
		عدم وجود آن.			
		پاسخ ششم: برخی از فلسفه‌دانان بیان می‌کنند که اگر خدایی وجود داشته باشد که قادر به همه چیز است، آنگاه باید بتواند جهان‌هایی بی‌نهایت و بهینه‌تر از جهان فعلی خلق کند. ولی جهان ما ناقص و دارای مشکلات است، بنابراین چگونه می‌توانیم وجود یک خدای بهینه‌ساز را قبول کنیم؟ سوال فرعی: آیا جهان ما بهترین جهان ممکن است؟	استدلال از امکانات بی‌نهایت	فلسفی	۱۰۰
		پاسخ: ما نمی‌توانیم تمام حکمت‌های مرتبط با خلقت جهان را درک کنیم. اما ممکن است هر چیز به دلیل خاصی خلق شده باشد.			۱۰۰
		پاسخ هفتم: برخی معتقدند که تصور خدا نتیجه نیازها و ناتوانی‌های انسانی است، مانند نیاز به امنیت، توضیح برای ناشناخته‌ها، یا معنا در زندگی.			۱۰۰
		سوال فرعی: آیا تصور خدا فقط برای تأمین نیازهای انسانی است؟	استدلال از ناتوانی‌های انسانی	علمی	۷۰
		پاسخ: در حالی که انسان‌ها ممکن است به دلایل ناتوانی به خدا پناه ببرند، این نمی‌تواند استدلال قاطع برای عدم وجود خدا باشد.			۹۰
		پاسخ هفتم: با مطالعه تاریخ‌نگاری طبیعی، می‌بینیم که دین‌ها و تصویر خداوند در طول زمان تغییر و تکامل پیدا کرده است. برخی معتقدند که این نشان‌دهنده تکامل در خلقت تفکر انسانی است، نه ویژگی‌های یک موجود واقعی.	استدلال از تاریخ‌نگاری طبیعی مذهبی	مذهبی	۱۰۰
		سوال فرعی: آیا نبود پاسخ به دعاها نشان‌دهنده عدم وجود خدا است یا ممکن است دلایل دیگری وجود داشته باشد؟			۱۰۰
		پاسخ: نبود پاسخ مستقیم به دعاها نمی‌تواند استدلال قاطع برای عدم وجود خدا باشد. برخی معتقدند که پاسخ‌ها ممکن است به شکل‌های غیرمستقیم یا در زمان‌های متفاوت آمده باشد، یا شاید دعا به معنای تغییر خواسته‌های خدا نباشد، بلکه تغییر در خواسته‌ها و درک ما از واقعیت			۸۰
		پاسخ هشتم: با توجه به افزایش نفوذ فکر سکولار در جوامع مختلف و کاهش نقش دین در زندگی روزمره برخی از مردم، برخی فلسفه‌دانان معتقدند که این نشان‌دهنده عدم وجود یک خدای فعال و مداخله‌کننده در جهان است.	استدلال از سکولاریسم	مذهبی	۱۰۰
		سوال فرعی: آیا کاهش نقش دین نشان‌دهنده عدم وجود خدا است؟			۱۰۰

تفسیر وجود خدا با استفاده از پاسخ‌های .. (محمدامین ترابی و معصومه صحرائی) ۲۵

ردیف	سوال	مفهوم	مضمون	توافق جمعی
				۷۰
				۱۰۰
				۷۰
				۹۰
				۸۰
				۱۰۰
				۷۰
				۹۰
				۹۰
				۷۰
				۹۰
				۸۰

تفسیر وجود خدا با استفاده از پاسخ‌های .. (محمدامین ترابی و معصومه صحرائی) ۲۷

ردیف	سوال	جواب هوش مصنوعی (خلاصه شده)	مفهوم	مضمون	توافق جمعی
		پاسخ پنج: مرگ، هستی، معنای زندگی و دیگر مسائل اساسی که انسان‌ها با آنها مواجه هستند، می‌تواند به تأکید بر وجود خدا منجر شود، زیرا بسیاری از افراد در دین پاسخ‌هایی برای این سوالات می‌یابند.	پاسخ به سوالات اساسی وجود	فلسفی	۹۰
		پاسخ شش: مراسم‌های مذهبی، مناسبت‌ها و جشن‌های مخصوص، نقش مهمی در تجمع افراد و تأکید بر اعتقاد به خدا دارد.	مراسم‌های فرهنگی و دینی	مذهبی	۷۰
		پاسخ یک: بسیاری از افراد تجربه‌هایی معنوی و عمیق در زندگی‌شان دارند که می‌تواند آن‌ها را به باور در وجود یا حضور یک واقعیت بیش‌تر بیاندازد. این تجربه‌ها می‌تواند شامل لحظات تفکر عمیق، تجربیات مرتبط با عبادت و دعا، یا تجربه‌های نزدیک به مرگ باشند.	تجربه‌های معنوی	مذهبی	۱۰۰
		پاسخ دو: برخی افراد از طریق تأمل، مدیتیشن و فرایندهای ذهنی عمیق به فهم و ارتباط با یک واقعیت روحانی و یا خدا می‌رسند.	تأمل و مدیتیشن	ادراکی	۷۰
		پاسخ سه: افرادی که دارای باورهای دینی هستند، می‌توانند از طریق مشارکت فعال در عبادات، مراسم و فعالیت‌های دینی، ارتباط خود را با خدا تقویت کنند.	تجربه کارکردی دین	مذهبی	۹۰
		پاسخ چهار: از طریق استدلال‌های فلسفی و منطقی، می‌توان به تأمل در موضوعات مرتبط با وجود و خدا پرداخت. مثلاً استدلال‌های کاذب یا آرای مختلف در مورد آفرینش و هدف وجود می‌تواند مورد بررسی قرار گیرد.	استدلال فلسفی	فلسفی	۱۰۰
		پاسخ پنج: مطالعه و تحقیق در مورد دین‌شناسی، فلسفه، علوم طبیعی و موضوعات مرتبط می‌تواند به فهم بهتر از وجود و خدا کمک کند.	مطالعه و تحقیق	علمی	۸۰
		پاسخ شش: با فکر و تأمل در موضوعاتی همچون عظمت و پیچیدگی طبیعت، عدالت در جهان، یا معنای زندگی، می‌توان به نتایجی که به وجود یا عدم وجود خدا اشاره دارند، دست یافت.	تفکر و تأمل	فلسفی	۷۰
		پاسخ هفت: مطالعه کتب دینی، فلسفی و علوم مرتبط می‌تواند به فهم عمیق‌تری از وجود خدا کمک کند.	مطالعه و تحقیق	علمی	۱۰۰
		پاسخ هشت: شکل دادن به زندگی براساس ارزش‌هایی که به انسان‌ها توسط دین‌ها و اعتقادات مذهبی آموخته می‌شود می‌تواند به زندگی عمیق‌تر و با معنا تری منجر شود.	تأمل در معنای زندگی	فلسفی	۷۰

چگونه می‌توان از طریق تجربه شخصی و یا عقل به فهم خدا پرداخت؟

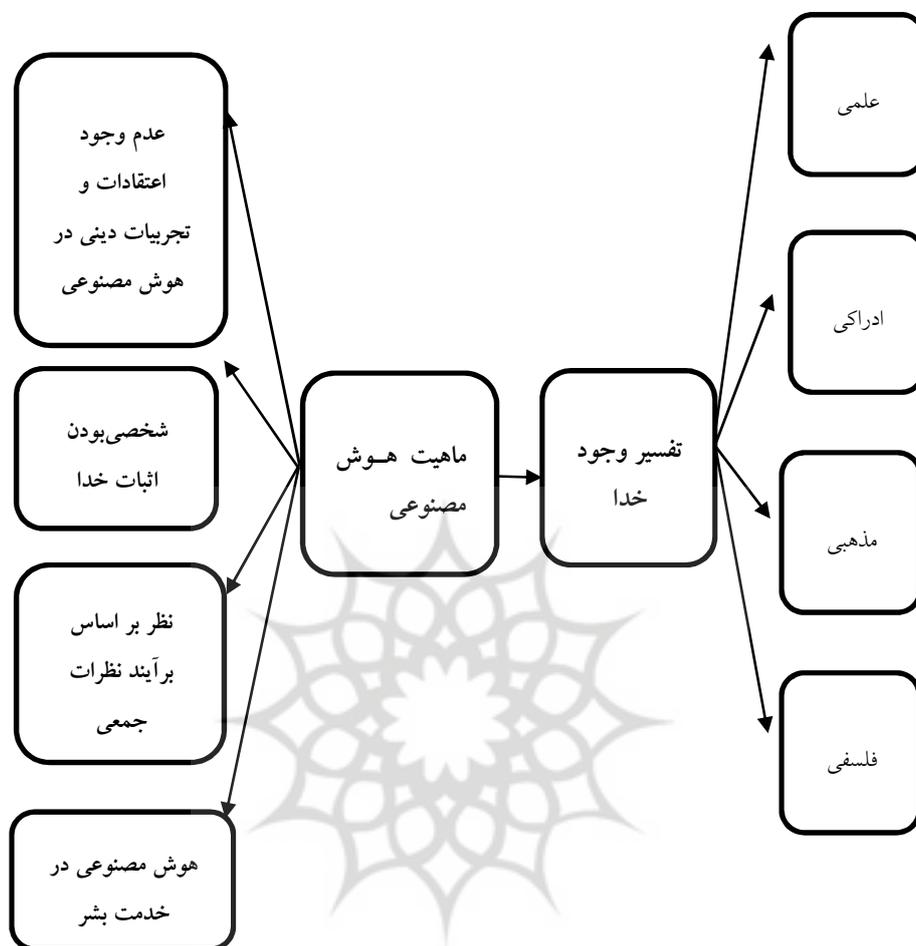
باتوجه به مفاهیم و مضمون‌های استخراج شده، پس از تجمیع هریک، مدل تفسیر وجود خدا پس از تأیید خبرگان در سطح ۷۰ درصد، در شکل ۱ ارائه شده است. این شکل بیانگر

نحوه و ماهیت هوش مصنوعی در اثبات خداست. جدول ۲. دسته‌بندی مفاهیم و مضامین پاسخ‌های بدست آمده از هوش مصنوعی

مضمون	مفهوم	مضمون	مفهوم
فلسفی	استدلال بر اساس نظم حاکم بر طبیعت	ادراکی	استدلال بر اساس انسجام اجتماعی
	استدلال تلمولوژیک		استدلال بر اساس منافع خیرخواهانه و حاکمیتی جامعه
	استدلال علی		استدلال بر اساس رجوع به فطرت پاک
	استدلال از درجات کمال		استدلال بر اساس توسل به نیروی برتر جهت هدایت
	استدلال از بدی		استدلال بر اساس استانداردهای اخلاقی
	استدلال از نسق		استدلال از ناتوانی‌های انسانی
	استدلال از امکانات بی‌نهایت		استدلال از تجربه‌ی فهم‌یافته
	پاسخ به سوالات اساسی وجود		اعتقاد بر اساس منبع امید
	استدلال فلسفی		آموزش و پرورش
	تفکر و تأمل		تأمل و مدیتیشن
مذهبی	استدلال بر اساس فرهنگ، دین و تاریخ	علمی	ناکافی بودن علم برای اثبات یا رد
	استدلال از تعدد مذاهب		استدلال بر اساس رضایت از زندگی
	استدلال از تاریخ‌نگاری طبیعی مذهبی		استدلال از علم
	استدلال از سکولاریسم		استدلال از ناتوانی‌های انسانی
	استدلال از اختلاف ادیان		استدلال از مغز و ذهن
	استدلال از تطور دین		مطالعه و تحقیق
	استدلال از سکوت خدا		عدم وجود اعتقادات و تجربیات دینی
	وقوع معجزات یا اتفاقات نامعلوم		شخصی بودن اثبات خدا
	نیاز به هویت گروهی		نظر بر اساس برآیند نظرات جمعی
	مراسم‌های فرهنگی و دینی		معنای حیات هوش مصنوعی در خدمت بشر
تجربه‌های معنوی			
تجربه کارکردی دین			

(منبع: یافته‌های محقق)

باتوجه به مفاهیم و مضمون‌های استخراج شده، پس از تجزیه هر یک، مدل تفسیر وجود خدا پس از تأیید خبرگان در سطح ۷۰ درصد، در شکل ۱ ارائه شده است. این شکل بیانگر نحوه و ماهیت اجرایی هوش مصنوعی در اثبات خداست.

شکل ۱. مدل تفسیر وجود خدا با استفاده از پاسخ‌های هوش مصنوعی

۵. نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش حاضر نشان دهنده تنوع گسترده‌ای در رویکردها و استدلال‌ها در خصوص وجود خدا است که از طریق پاسخ‌های هوش مصنوعی چت جی بی تی ارائه شده‌اند. تحلیل این داده‌ها امکان درک بهتری از چگونگی تفسیر وجود خدا توسط هوش مصنوعی و اهمیت آن در اندیشه‌های انسانی را فراهم می‌کند. از نظر ادراکی و فلسفی، هوش مصنوعی توانسته است بیشتر با استفاده از استدلال‌های مبتنی بر انسجام اجتماعی و نظم حاکم بر طبیعت، پاسخ‌هایی ارائه دهد که بر اثبات وجود خدا صحنه بگذارد، به عبارت دیگر، هوش مصنوعی از

طریق تحلیل و ارائه دیدگاه‌های مختلف و برآیند ارائه شده توسط خود، به کشف و درک عمیق‌تر از مفاهیم مرتبط با وجود خدا کمک کرده است. در حوزه اخلاق و جامعه‌شناسی، استدلال‌هایی مبتنی بر منافع خیرخواهانه و حاکمیتی جامعه و استانداردهای اخلاقی مطرح کرده است که اهمیت تعهد اخلاقی و نقش آن در شکل‌گیری اعتقادات و دیدگاه‌ها را در حوزه اثبات خدا نمایان می‌سازند. از منظر تجربه و فهم انسانی، هوش مصنوعی با ارائه استدلال‌هایی مبتنی بر تجربه‌ی فهم‌یافته و علم تکامل یافته تا به اکنون، بر نقش اساسی تجربه و دانش در تفسیر و درک مفهوم وجود خدا تاکید دارد. این امر نشان‌دهنده درک عمیق هوش مصنوعی از اینکه چگونه انسان‌ها ممکن است از طریق تجربیات شخصی و دانش علمی به سوالات بزرگ وجودی پاسخ دهند. نکته قابل توجه این است که هیچ‌گاه هوش مصنوعی به صورت جانبدارانه و شخصی، پاسخی از خود ارائه نکرده است و تمامی نظراتی که ارائه کرده است مبتنی بر حداقل یک جریان فکری یا علمی است که انسان‌ها از قبل به آن پرداخته‌اند و هوش مصنوعی توانسته است آن را قوام بخشد. در زمینه مذهب و فرهنگ، هوش مصنوعی استدلال‌هایی مبتنی بر فرهنگ، دین و تاریخ ارائه داده است که نقش بنیادین این عوامل در شکل‌گیری اعتقادات و دیدگاه‌ها را نمایان می‌کند. این استدلال‌ها همچنین به بررسی تعدد مذاهب و تطور دین در طول تاریخ می‌پردازند، که اهمیت فهم تاریخی و فرهنگی را در تفسیر وجود خدا تقویت می‌کند. از منظر هوش مصنوعی، یافته‌های پژوهش بر ناکافی بودن علم برای اثبات یا رد وجود خدا و شخصی‌بودن اثبات خدا تاکید دارند. این موضوع بر اهمیت درک اینکه پاسخ به سوالات وجودی نمی‌تواند تنها از طریق علم و هوش مصنوعی فعلی حاصل شود، تاکید دارد. در واقع می‌توان نتیجه گرفت که هوش مصنوعی به تنهایی، قدرت ماورایی برای اثبات خدا ندارد چرا که خوراک علمی فعلی آن، دارای محدودیت‌های علمی است. اما می‌تواند بر اساس نظریات موجود و استنباط هوشمندانه خود، خداوند را به هر طریق ممکن اثبات نماید. این قضیه در سوالات فرعی که در خصوص نفی وجود خدا، از آن پرسیده شده است کاملاً مشهود است.

با وجود توانایی هوش مصنوعی در ارائه پاسخ‌های مفصل و استدلال‌های منطقی بسیار خبره، باید به خاطر داشت که این پاسخ‌ها محدود به دانش فعلی بشر و توانایی‌های فعلی تکنولوژی هستند. این به معنای آن است که ما نمی‌توانیم انتظار داشته باشیم که هوش مصنوعی به تنهایی قادر باشد حقیقت مطلق را در مورد وجود خداوند کشف کند یا ارائه دهد. این امر نه تنها به دلیل محدودیت‌های علمی و تکنولوژیکی است، بلکه به دلیل طبیعت چندوجهی و

تفسیر وجود خدا با استفاده از پاسخ‌های .. (محمدامین ترابی و معصومه صحرائی) ۳۱

عمیق مسئله وجود خداوند نیز می‌باشد. پاسخ‌های ارائه شده توسط هوش مصنوعی، با اینکه مملو از تحلیل‌های منطقی و فلسفی هستند، همچنین بیانگر تنوع و گستردگی دیدگاه‌ها در مورد این موضوع می‌باشند. از بررسی مفهوم بدی و خوبی و نقش آن در اثبات یا نفی وجود خداوند، گرفته تا بررسی تأثیرات پیشرفت‌های علمی بر دیدگاه‌های مربوط به خداوند، و از سوالات در مورد ضرورت وجود یک علت برای هر چیز گرفته تا تأمل در گستردگی جهان و نقش انسان در آن، همه و همه نشان‌دهنده تلاش برای درک بهتر و عمیق‌تر این موضوع می‌باشند. این پژوهش نشان می‌دهد که هوش مصنوعی می‌تواند به عنوان ابزاری مفید برای ارائه دیدگاه‌ها و استدلال‌های متنوع در مورد موضوعات پیچیده و چالش‌برانگیزی چون وجود خدا عمل کند. این داده‌ها و تفسیرها می‌توانند به اندیشمندان، پژوهشگران و علاقه‌مندان کمک کنند تا درک عمیق‌تر و چندوجهی‌تری از این موضوعات به دست آورند و به بحث و گفتگو در این زمینه‌ها افزوده‌اند.

در نهایت، می‌توان گفت که هرچند هوش مصنوعی می‌تواند به ما کمک کند تا با دیدگاه‌های مختلف و استدلال‌های منطقی آشنا شویم و به تفکر و تأمل بپردازیم، اما واقعیت کشف حقیقت در مورد وجود خداوند، همچنان یک مسیر شخصی و درونی است. این مسیر نیاز به تفکر عمیق، باز کردن دل و ذهن، و شاید تجربیات معنوی دارد که فراتر از توانایی‌های یک سیستم مبتنی بر هوش مصنوعی است. بنابراین، در حالی که هوش مصنوعی می‌تواند یک ابزار کمکی قدرتمند باشد، اصلی‌ترین مسئولیت در جستجوی پاسخ‌ها بر عهده خود انسان‌هاست.

کتاب‌نامه

- Ambrozy, M., Králík, R., Tavilla, I., & Roubalová, M. (2019). Sustainable life conditions from the view of logic, physics and astronomy. *European Journal of science and Theology*, 15(3), 145-155.
- Andideh, A., & Rad, A. (2021). The Concept of God as Light according to Imami Exegetes. *Religious Inquiries*, 10(20), 7-19.
- ASGHARI, M., & Faqih, F. S. (2023). An Analytical Study of the Proof of Awareness of Knowledge of God's Existence with an Emphasis on the Views of Three Contemporary Philosophers.
- Badillo, S., Banfai, B., Birzele, F., Davydov, I. I., Hutchinson, L., Kam-Thong, T., Siebourg-Polster, J., Steiert, B., & Zhang, J. D. (2020). An introduction to machine learning. *Clinical pharmacology & therapeutics*, 107(4), 871-885.

- Bordegoni, M., & Ferrise, F. (2023). Exploring the intersection of metaverse, digital twins, and artificial intelligence in training and maintenance. *Journal of Computing and Information Science in Engineering*, 23(6), 060806.
- Boyles, C. A. (2021). *God and Quantum Physics*. Wheatmark, Inc.
- Broad, C. D. (1939). Arguments for the Existence of God. II. *The journal of theological Studies*, 40(158), 156-167.
- Chenari, Y. H. (2023). Ontological Analysis of the Relationship between God and the World from the Perspective of Mulla Sadra and Plato.
- Collins-Taylor, F. (2020). Can God Only Exist in the Present Moment? *Aporia*, 20.
- Cooper, G. (2023). Examining science education in chatgpt: An exploratory study of generative artificial intelligence. *Journal of Science Education and Technology*, 32(3), 444-452.
- Craig, W. L. (2011). Five Arguments for God. In.
- Demiri, L. (2022). God and Creation. *Sapientia Islamica*, 89.
- Descartes, R. (2023). *Six Metaphysical Meditations: Wherein it is proved that there is a God and that mans mind is really distinct from his body*. Good Press.
- Di Ceglie, R. (2022). *God, the Good, and the Spiritual Turn in Epistemology*. Cambridge University Press.
- Dover, M. (2023). *The Multiverse Argument for the Existence of God* University of Arkansas].
- Entezari, A., Aslani, A., Zahedi, R., & Noorollahi, Y. (2023). Artificial intelligence and machine learning in energy systems: A bibliographic perspective. *Energy Strategy Reviews*, 45, 101017.
- Evans, C. S., & Baggett, D. (2014). Moral arguments for the existence of God.
- Eysenbach, G. (2023). The role of ChatGPT, generative language models, and artificial intelligence in medical education: a conversation with ChatGPT and a call for papers. *JMIR Medical Education*, 9(1), e46885.
- Fanni, S. C., Febi, M., Aghakhanyan, G., & Neri, E. (2023). Natural language processing. In *Introduction to Artificial Intelligence* (pp. 87-99). Springer.
- Firat, M. (2023). How chat GPT can transform autodidactic experiences and open education. *Department of Distance Education, Open Education Faculty, Anadolu Unive*.
- Folkert, V. (2022). *God through Cosmic Lenses: Quantum Mystery and Infinite Personality*. Wipf and Stock Publishers.
- Fuchs, K. (2023). Exploring the opportunities and challenges of NLP models in higher education: is Chat GPT a blessing or a curse? *Frontiers in Education*,
- Furtak, R. A. (2021). Why Love Entails Suffering: Kierkegaard on the Logical Consequences of Needing God. *International Journal on Humanistic Ideology*, 11(2), 109-132.
- Goyal, S., Doddapaneni, S., Khapra, M. M., & Ravindran, B. (2023). A survey of adversarial defenses and robustness in nlp. *ACM Computing Surveys*, 55(14s), 1-39.
- Gutowski, P. (2023). Creative Thinking about God and Respect for Christian Identity. *Roczniki Filozoficzne/Annales de Philosophie/Annals of Philosophy*, 71(2), 7-24.

- Hildebrand, T., & Metcalf, T. (2022). The nomological argument for the existence of God. *Noûs*, 56(2), 443-472.
- Huallpa, J. J. (2023). Exploring the ethical considerations of using Chat GPT in university education. *Periodicals of Engineering and Natural Sciences*, 11(4), 105-115.
- Huffling, J. B. (2021). Is God Morally Obligated to Prevent Evil? A Response to James Sterba. *Religions*, 12(5), 312.
- Janiesch, C., Zschech, P., & Heinrich, K. (2021). Machine learning and deep learning. *Electronic Markets*, 31(3), 685-695.
- Jessii, P. (2021). The God Equation: Theory of Everything. *International Journal of Theoretical and Mathematical Physics*, 11(3), 77-98.
- Kalla, D., & Smith, N. (2023). Study and Analysis of Chat GPT and its Impact on Different Fields of Study. *International Journal of Innovative Science and Research Technology*, 8(3).
- King, M. R., & ChatGPT. (2023). A conversation on artificial intelligence, chatbots, and plagiarism in higher education. *Cellular and Molecular Bioengineering*, 16(1), 1-2.
- Kirk, K. E. (2023). *The vision of God*. BoD—Books on Demand.
- Lascano, M. P. (2017). Arguments for the Existence of God. *The Routledge companion to seventeenth century philosophy*. New York: Routledge, 505-535.
- Lennox, J. C. (2021). *God and Stephen Hawking 2ND EDITION: Whose Design is it Anyway?* Lion Books.
- Lewis, H. D. (2021). *Our experience of God*. Routledge.
- Li, D., & Du, L. (2022). Recent advances of deep learning algorithms for aquacultural machine vision systems with emphasis on fish. *Artificial Intelligence Review*, 1-40.
- Lund, B. D., & Wang, T. (2023). Chatting about ChatGPT: how may AI and GPT impact academia and libraries? *Library Hi Tech News*, 40(3), 26-29.
- Malik, S. A., Karamali, H., & Khalayleh, M. Y. A. (2022). DOES CRITICIZING INTELLIGENT DESIGN (ID) UNDERMINE DESIGN DISCOURSE IN THE QUR'ĀN? A KALĀMIC RESPONSE: with Shoaib Ahmed Malik, "Introduction to the Symposium on Islam and Evolution"; Safaruk Zaman Chowdhury, "Explaining Evil in the Bio-Sphere: Assessing Some Evolutionary Theodicies for Muslim Theists"; Karim Gabor Kocsenda, "Shī'ī Readings of Human Evolution: Ṭabāṭabā'ī to Ḥaydarī"; Khalil Andani, "Evolving Creation: An Ismaili Muslim Interpretation of Evolution"; David Solomon Jalājel, "Presumptions about God's Wisdom in Muslim Arguments for and against Evolution"; and Shoaib Ahmed Malik, Hamza Karamali, and Moamer Yahia Ali Khalayleh, "Does Criticizing Intelligent Design (ID) Undermine Design Discourse in the Qur'ān?". *Zygon*®, 57(2), 490-513.
- Malinka, K., Peresini, M., Firc, A., Hujnak, O., & Janus, F. (2023). On the educational impact of ChatGPT: Is Artificial Intelligence ready to obtain a university degree? Proceedings of the 2023 Conference on Innovation and Technology in Computer Science Education V. 1,
- McGee, R. W. (2023). Does God Exist? *The ChatGPT Response*. *The ChatGPT Response (March 24, 2023)*.

- McKenzie, M. D. (2022). The Image of God: A Reflection of Order and Suitability in Design.
- Meister, C. (2014). Arguments about the Existence of God. In *Philosophy of Religion* (pp. 38-59). Springer.
- Novaković, A. (2023). Why we do not need demonstrative proof for God's existence to know that God exists: Robert Nozick's case for the existence of God. *Neue Zeitschrift für Systematische Theologie und Religionsphilosophie*(0).
- Oppy, G. (2019). Ontological arguments. *The Philosophers' Magazine*(86), 66-73.
- Packer, J. I. (2023). Knowing god. InterVarsity Press.
- Pandit, B. V. (2021). Concept Of God In Samkhya Philosophy. *Ilkogretim Online*, 20(2), 3623-3625.
- Panjaitan, F. (2022). Effort to Understanding God: Learn from Stanley J. Samartha. *Mahabbah: Journal of Religion & Education*, 3(1).
- Penchev, V. (2020). God, Logic, and Quantum Information. Available at SSRN 3642471.
- Popescu, G. H., Valaskova, K., & Horak, J. (2022). Augmented reality shopping experiences, retail business analytics, and machine vision algorithms in the virtual economy of the metaverse. *Journal of Self-Governance and Management Economics*, 10(2), 67-81.
- Qureshi, J. A. (2023). Transcendent God, Rational World: A Māturīdī Theology By Ramon Harvey. In: Oxford University Press.
- Sarker, I. H., Kayes, A., Badsha, S., Alqahtani, H., Watters, P., & Ng, A. (2020). Cybersecurity data science: an overview from machine learning perspective. *Journal of Big data*, 7.29-1.
- Schoub, B. D. (2019). *Seeing God Through Science: Exploring the Science Narrative to Strengthen and Deepen Faith in the Creator*. Wipf and Stock Publishers.
- Schumacher, L. (2011). The Lost Legacy of Anselm's Argument: Re-Thinking the Purpose of Proofs for the Existence of God. *Modern Theology*, 27(1), 87-101.
- Shankar, V., & Parsana, S. (2022). An overview and empirical comparison of natural language processing (NLP) models and an introduction to and empirical application of autoencoder models in marketing. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 50(6), 1324-1350.
- Sharma, S., & Yadav, R. (2022). Chat GPT—A Technological Remedy or Challenge for Education System. *Global Journal of Enterprise Information System*, 14(4), 46-51.
- Spitzer, R. J. (2019). A Contemporary Metaphysical Proof for the Existence of God. *International Philosophical Quarterly*, 59(4), 427-466.
- Tadesse, H. (2022). Scientific Proof of God Based on Quantum Phenomena-Wave Particle Duality as an Overwhelming Evidence of Direct Divine Intervention!
- Taghavinassab, S. (2023). God, Existence and Privation: Fārābī and the Logic of Theological Propositions. WoCoLoR 4 THE FOURTH WORLD CONGRESS ON,
- Taslaman, C. (2020). *The Quantum Theory, Philosophy and God*. Cosmo Publishing.
- Thalib, P., Kurniawan, F., & Kholiq, M. N. (2020). The application of quranic interpretation, of sunnah and ijihad as the source of islamic law. *Rechtidee Jurnal Hukum*, 15(2), 193-206.

تفسیر وجود خدا با استفاده از پاسخ‌های .. (محمدامین ترابی و معصومه صحرائی) ۳۵

- Thune, M. (2019). God, Science, and Religious Diversity: A Defense of Theism, by Robert T. Lehe. *Faith and Philosophy*, 36(3), 407-413.
- Turner, D. (2019). *God, Mystery, and Mystification*. University of Notre Dame Press.
- Ullah, Z., Al-Turjman, F., Mostarda, L., & Gagliardi, R. (2020). Applications of artificial intelligence and machine learning in smart cities. *Computer Communications*, 154, 313-323.
- Vecera, D. L. (2009). *Arguments for and against the existence of God*. California State University, Dominguez Hills.
- Vydrová, J. (2023). The (Non) place of Human Challenges Concerning the Question of God in Helmuth Plessner's Philosophical Anthropology. In *The Modern Experience of the Religious* (pp. 235-249). Brill.
- Walker, P. E. (2023). An Ismaili Answer to the Problem of Worshiping the Unknowable, Neoplatonic God. In *The Fatimids* (pp. Brill).
- Willis, W. (2020). *Kingdom of God in 20th-Century Interpretation*. Wipf and Stock Publishers.
- Wu, P., He, T., Zhu, H., Wang, Y., Li, Q., Wang, Z., Fu, X., Wang, F., Wang, P., & Shan, C. (2022). Next-generation machine vision systems incorporating two-dimensional materials: progress and perspectives. *InfoMat*, 4(1), e12275.
- Zadyousefi, A. (2022). A neglected interpretation of Avicenna's theory of God's knowledge of particulars. *Asian Philosophy*, 32(2), 201-214.
- Zaremba, A., & Demir, E. (2023). ChatGPT: Unlocking the future of NLP in finance. *Available at SSRN 4323643*.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی